

سرشناسه: شاطریان، محسن؛ ۱۳۴۳ -
عنوان و نام پدیدآور: روش‌های مقدماتی تحلیل جمعیت با تأکید بر برنامه‌ریزی
شهری / تألیف: محسن شاطریان، امیر اشنویی، محمود گنجی‌پور
مشخصات نشر: کاشان: مرسل، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری: ۳۵۲ ص.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۷۲-۳۸۴-۶
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.
یادداشت: کتابنامه.
موضوع: جمعیت‌شناسی - روش‌شناسی
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۳ ۲۹۷۲/۹ HB۸۷۱
رده‌بندی دیویی: ۳۰۴/۶
شماره کتابشناسی ملی: ۳۶۶۴۹۲۷

روش‌های مقدماتی تحلیل جمعیت با تأکید بر برنامه‌ریزی شهری
محسن شاطریان، امیر اشنویی، محمود گنجی‌پور
آماده‌سازی متن: واحد فنی و تحقیقات انتشارات مرسل
ویراستار: سید محمد فرید راستگوفر
چاپ اول: ۱۳۹۴ / ۱۰۰۰ نسخه
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۷۲-۳۸۴-۶
قیمت: ۱۸۰۰۰ تومان
حق چاپ محفوظ است و تکثیر کل یا بخشی از این کتاب
شرعاً و قانوناً مجاز نمی‌باشد.

انتشارات مرسل

ناشر برگزیده ۲۵ دوره
نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران (۸۹ و ۱۳۸۴)

ناشر شایسته تقدیر سال ۱۳۹۲

www.morsalpub.com

ص پ: ۸۷۱۳۵/۱۳۳۵

تلفکس: ۰۲۱-۵۵۴۵۴۵۱۳ همراهِ: ۳۵۴۶ ۱۶۱ ۰۹۱۳

خرید اینترنتی: www.morsalpub.com

انتقادات و پیشنهادات خود را به شماره ۰۵۰۰۰ ۱۳۳۳۴۴۴ ارسال نمایید.

روش‌های مقدماتی تحلیل جمعیت

با تأکید بر برنامه‌ریزی شهری

تألیف:

دکتر ممسن شاطریان

امیر اشلویی

محمود گلجی‌پور

انتشارات مرسل

فهرست مطالب

۱۳	پیشگفتار
۱۵	فصل اول: جمعیت، آمایش سرزمین و برنامه‌ریزی شهری
۱۶	۱-۱. تعریف جمعیت و جمعیت‌شناسی
۲۰	۲-۱. انواع جمعیت
۲۲	۳-۱. جغرافیای جمعیت
۲۵	۴-۱. جمعیت و آمایش سرزمین
۲۵	۱-۴-۱. تعریف آمایش سرزمین
۲۵	۲-۴-۱. جمعیت حد متناسب
۳۱	۳-۴-۱. آمایش سرزمین و بهینه‌سازی توزیع جمعیت
۳۳	۴-۴-۱. برنامه‌ریزی آمایش سرزمین و رشد متناسب جمعیت
۳۵	۵-۴-۱. آمایش سرزمین و بهبود آموزش و سواد
۳۷	۶-۴-۱. آمایش سرزمین و بهبود روند مهاجرت
۳۸	۵-۱. جمعیت و برنامه‌ریزی شهری
۳۸	۱-۵-۱. تعریف برنامه‌ریزی
۳۹	۲-۵-۱. جمعیت و برنامه‌ریزی
۴۲	۳-۵-۱. گذار جمعیتی

۵۳	۴-۵-۱. مهم ترین عوامل جمعیتی مورد توجه در برنامه ریزی ها.
۵۴	۵-۵-۱. تأثیر جمعیت بر توسعه
۵۷	فصل دوم: شیوه های سکونت، تراکم و پراکندگی جمعیت
۵۸	۱-۲. انواع شیوه های سکونت
۵۸	۱-۱-۲. کوچ نشینی
۶۴	۲-۱-۲. روستا نشینی
۶۸	۳-۱-۲. شهر نشینی
۷۲	۴-۱-۲. روستا شهری
۷۲	۵-۱-۲. تفاوت میان شهر نشینی و شهر گرایی
۷۴	۲-۲. الگوهای شهر نشینی در جهان از نظر سازمان ملل
۷۶	۳-۲. شهری شدن در جهان
۷۷	۱-۳-۲. شهرهای بزرگ جهان
۷۸	۴-۲. شاخص های مربوط به کوچ نشینی، روستا نشینی و شهر نشینی
۸۰	۱-۴-۲. شاخص یک شهر
۸۱	۲-۴-۲. شاخص دو شهر
۸۱	۳-۴-۲. شاخص چهار شهر یا گینزبرگ
۸۲	۴-۴-۲. شاخص چهار شهر مهتا
۸۳	۵-۴-۲. شاخص موماو
۸۳	۶-۴-۲. شاخص هرفیندال-هیرشمن
۸۴	۷-۴-۲. شاخص عدم تمرکز هندرسون
۸۴	۸-۴-۲. شاخص آنتروپی
۸۵	۹-۴-۲. مدل حل اختلاف طبقه ای
۸۶	۵-۲. پراکندگی جمعیت
۸۷	۱-۵-۲. عوامل مؤثر بر پراکندگی جمعیت
۸۷	۱-۱-۵-۲. عوامل طبیعی
۸۸	۲-۱-۵-۲. عوامل اقتصادی
۹۰	۳-۱-۵-۲. عوامل اجتماعی و تاریخی
۹۰	۴-۱-۵-۲. عوامل اداری و سیاسی

۹۴	۶-۲ انواع تراکم جمعیت و شاخص های آن.....
۹۵	۱-۶-۲ تراکم عمومی یا حسابی.....
۹۷	۲-۶-۲ تراکم بیولوژیک یا زیستی.....
۱۰۰	۳-۶-۲ تراکم اقتصادی.....
۱۰۰	۴-۶-۲ تراکم روستایی.....
۱۰۱	۵-۶-۲ تراکم زراعی.....
۱۰۱	۶-۶-۲ تراکم در شهرها.....
۱۰۳	۱-۶-۶-۲ تحلیل توزیع مکانی تراکم شهری.....
۱۰۴	۲-۶-۶-۲ تحلیل تمرکز و پراکندگی تراکم شهری با استفاده از روش های طبقه بندی.....
۱۰۷	۷-۶-۲ شاخص های تراکم در واحد مسکونی.....
۱۰۸	۱-۷-۶-۲ شاخص های کمی واحدهای مسکونی.....
۱۰۸	۱-۱-۷-۶-۲ شاخص خانوار در واحد مسکونی.....
۱۱۱	۲-۱-۷-۶-۲ شاخص اتاق در واحد مسکونی.....
۱۱۲	۳-۱-۷-۶-۲ شاخص نفر در واحد مسکونی.....
۱۱۲	۲-۷-۶-۲ شاخص های کیفی واحدهای مسکونی.....
۱۱۲	۱-۲-۷-۶-۲ شاخص بعد خانوار.....
۱۱۴	۲-۲-۷-۶-۲ شاخص اتاق در اختیار خانوار.....
۱۱۴	۳-۲-۷-۶-۲ شاخص نفر در اتاق.....
۱۱۵	۳-۲-۷-۶-۲ تعداد اتاق و درجه رفاه ساکنین.....
۱۲۱	فصل سوم: ساخت و ترکیب جنسی و سنی جمعیت.....
۱۲۲	۱-۳ ساخت و ترکیب جمعیت.....
۱۲۳	۲-۳ اهمیت مطالعه ترکیب جمعیت.....
۱۲۴	۳-۳ ترکیب جنسی جمعیت.....
۱۲۴	۱-۳-۳ شاخص ترکیب جنسی.....
۱۲۷	۲-۳-۳ نسبت جنسی ویژه.....
۱۲۷	۳-۳-۳ علل تغییر نسبت جنسی.....
۱۲۹	۴-۳-۳ نسبت جنسی در کشورهای مختلف.....
۱۳۰	۴-۳ ترکیب سنی جمعیت.....

۱۳۰	۱-۴-۳. اهمیت مطالعه ترکیب سنی جمعیت
۱۳۱	۲-۴-۳. جوان بودن جمعیت
۱۳۴	۳-۴-۳. سالمندی جمعیت
۱۳۵	۱-۳-۴-۳. شاخص های سالمندی جمعیت
۱۳۸	۴-۴-۳. گروه بندی های سنی جمعیت
۱۴۱	۵-۴-۳. انواع ساخت سنی جمعیت
۱۴۴	۶-۴-۳. نسبت کهن سالان به کم سالان
۱۴۴	۷-۴-۳. پیامدهای ترکیب سنی جمعیت
۱۴۴	۱-۷-۴-۳. پیامدهای اقتصادی
۱۴۵	۲-۷-۴-۳. پیامدهای جمعیتی
۱۴۶	۳-۷-۴-۳. پیامدهای سیاسی
۱۴۶	۸-۴-۳. پیامدهای جوانی و سال خوردگی جمعیت
۱۴۶	۱-۸-۴-۳. پیامدهای جوانی جمعیت
۱۴۸	۲-۸-۴-۳. پیامدهای سال خوردگی جمعیت
۱۵۰	۵-۳. برخی از شاخص های ترکیب سنی جمعیت
۱۵۰	۱-۵-۳. میانگین سنی
۱۵۹	۲-۵-۳. میانه سنی
۱۶۴	۶-۳. محاسبه میانگین، میانه و انحراف معیار به کمک نرم افزار اکسل
۱۶۵	۷-۳. نمایش هندسی ترکیب سنی و جنسی جمعیت
۱۶۸	۱-۷-۳. انواع هرم های سنی
۱۷۰	۲-۷-۳. ترسیم هرم سنی در نرم افزار اکسل ۲۰۰۷
۱۷۳	۳-۷-۳. ترسیم هرم سنی در نرم افزار اکسل ۲۰۰۳
۱۷۷	فصل چهارم: حرکات زمانی و مکانی جمعیت
۱۷۸	۱-۴. حرکات زمانی جمعیت
۱۷۸	۱-۱-۴. زاد و ولد و باروری
۱۷۸	۲-۱-۴. تمایز میان مفاهیم ولادت و باروری
۱۷۹	۳-۱-۴. شاخص های ولادت و باروری
۱۷۹	۱-۳-۱-۴. میزان موالید خام

۱۸۰	 میزان باروری عمومی. ۲-۳-۱-۴
۱۸۱	 میزان باروری واقعی یا نکاحی. ۳-۳-۱-۴
۱۸۱	 میزان باروری ویژه سنی. ۴-۳-۱-۴
۱۸۲	 میزان باروری کل. ۵-۳-۱-۴
۱۸۴	 شاخص فرزند چندم. ۶-۳-۱-۴
۱۸۵	 میزان تجدید نسل. ۷-۳-۱-۴
۱۹۱	 ترجیحات جنسی و گرایش زنان به رفتار باروری. ۱-۴-۱-۴
۱۹۵	 عوامل محیطی. ۲-۴-۱-۴
۱۹۶	 عوامل اجتماعی. ۳-۴-۱-۴
۱۹۷	 عوامل آموزشی و فرهنگی. ۴-۴-۱-۴
۱۹۸	 متغیرهای بینابینی. ۵-۴-۱-۴
۲۰۲	 عدم تعادل جنسی به هنگام ازدواج. ۶-۴-۱-۴
۲۰۲	 نقش دولت. ۷-۴-۱-۴
۲۰۴	 فرهنگ و ایدئولوژی. ۸-۴-۱-۴
۲۰۶	 حرکات زمانی جمعیت. ۲-۴
۲۰۶	 مرگ و میر. ۱-۲-۴
۲۰۶	 آمار مرگ و میر. ۱-۱-۲-۴
۲۰۸	 شاخص‌های مرگ و میر. ۲-۱-۲-۴
۲۰۸	 اهمیت و جایگاه شاخص مرگ و میر. ۳-۱-۲-۴
۲۱۱	 میزان مرگ و میر خام. ۴-۱-۲-۴
۲۱۲	 میزان‌های مرگ و میر اختصاصی. ۵-۱-۲-۴
۲۱۳	 سن ضرایب مرگ و میر. ۶-۱-۲-۴
۲۱۳	 دیاگرام لگزیس. ۷-۱-۲-۴
۲۱۵	 احتمال مرگ و میر. ۸-۱-۲-۴
۲۱۷	 مرگ و میر نوزادان، جدول بقا و امید به زندگی در هنگام تولد. ۹-۱-۲-۴
۲۱۷	 میزان مرگ و میر کودکان. ۱-۹-۱-۲-۴
۲۲۱	 مرگ و میر اختلافی. ۱۰-۱-۲-۴
۲۲۳	 جدول بقا. ۱۱-۱-۲-۴

۲۲۶	 امید به زندگی. ۱۲-۱-۲-۴
۲۳۳	 روش محاسبه امید به زندگی در بدو تولد. ۱-۱۲-۱-۲-۴
۲۳۵	 احتمال بقا یا توان زندگی. ۱۳-۱-۲-۴
۲۳۶	 پهنه عمر و تفاوت آن با امید به زندگی. ۱۴-۱-۲-۴
۲۳۶	 حرکات مکانی جمعیت. ۳-۴
۲۳۶	 مهاجرت. ۱-۳-۴
۲۳۷	 تعریف مهاجرت. ۱-۱-۳-۴
۲۳۸	 طبقه بندی مهاجرت ها. ۲-۱-۳-۴
۲۴۲	 مهاجرت طی زمان. ۳-۱-۳-۴
۲۴۴	 مهاجرت بین الملل. ۴-۱-۳-۴
۲۴۸	 جریان و حجم جمعیت مهاجر خارجی در ایران. ۵-۱-۳-۴
۲۵۰	 عوامل مؤثر بر مهاجرت. ۶-۱-۳-۴
۲۵۱	 تغییرات اجتماعی. ۷-۱-۳-۴
۲۵۱	 فقر روستایی. ۸-۱-۳-۴
۲۵۲	 مزایا و معایب مهاجرت. ۹-۱-۳-۴
۲۵۳	 شاخص های مهاجرت. ۱۰-۱-۳-۴
۲۵۹	 فصل پنجم: ویژگی های اجتماعی جمعیت.
۲۶۰	 سواد و تحصیلات. ۱-۵
۲۶۰	 نسبت باسوادی. ۱-۱-۵
۲۶۲	 نیروی انسانی. ۲-۵
۲۶۳	 کار. ۱-۲-۵
۲۶۴	 جمعیت فعال. ۲-۲-۵
۲۶۴	 شغل. ۱-۲-۲-۵
۲۶۵	 جمعیت شاغل. ۲-۲-۲-۵
۲۶۹	 جمعیت بیکار. ۳-۲-۲-۵
۲۷۰	 انواع بیکاری. ۱-۳-۲-۲-۵
۲۷۱	 پیامدهای اجتماعی بیکاری. ۲-۳-۲-۲-۵
۲۷۲	 بیکاری و جنسیت. ۳-۳-۲-۲-۵

۲۷۲	 رابطه بیکاری و وضعیت تأهل..... ۴-۲-۲-۵
۲۷۳	 بیکاری در جامعه اطلاعاتی..... ۵-۲-۲-۵
۲۷۴	 بیکاری در جهان سوم و علل آن..... ۶-۲-۲-۵
۲۷۵	 اشکالات ساختاری در آمار بیکاری جهان سوم..... ۷-۲-۲-۵
۲۷۶	 تحلیل مسئله بیکاری در ایران..... ۸-۲-۲-۵
۲۸۰	 جمعیت غیرفعال..... ۱۲-۲-۲-۵
۲۸۲	 جمعیت در سن فعالیت..... ۱۴-۲-۲-۵
۲۸۳	 نرخ فعالیت..... ۴-۲-۲-۵
۲۸۴	 نرخ بیکاری..... ۵-۲-۲-۵
۲۸۴	 میزان فعالیت عمومی..... ۶-۲-۲-۵
۲۸۵	 بار تکفل ناخالص..... ۷-۲-۲-۵
۲۸۵	 بار جمعیتی و بار معیشتی..... ۸-۲-۲-۵
۲۸۶	 مشارکت زنان در فعالیت‌های اقتصادی..... ۹-۲-۲-۵
۲۸۸	 ازدواج و طلاق..... ۳-۲-۲-۵
۲۸۹	 میزان ازدواج..... ۱-۳-۲-۵
۲۹۲	 عمومیت ازدواج..... ۲-۳-۲-۵
۲۹۶	 میانگین سن در نخستین ازدواج..... ۳-۳-۲-۵
۲۹۹	 طلاق..... ۴-۲-۲-۵
۲۹۹	 نرخ طلاق..... ۱-۴-۲-۵
۳۰۰	 میزان خالص طلاق..... ۲-۴-۲-۵
۳۰۲	 نرخ طلاق متأملین..... ۳-۴-۲-۵
۳۰۵	 فصل ششم: رشد و پیش‌بینی جمعیت.....
۳۰۶	 ۱-۶. رشد جمعیت.....
۳۰۶	 ۱-۱-۶. نحوه محاسبه رشد جمعیت به روش ریاضی.....
۳۱۰	 ۲-۱-۶. نحوه اندازه‌گیری رشد جمعیت به روش لگاریتمی.....
۳۱۲	 ۲-۶. برنامه‌ریزی و پیش‌بینی جمعیت.....
۳۱۳	 ۳-۶. مفاهیم اساسی در پیش‌بینی جمعیت.....
۳۱۵	 ۱-۳-۶. روش‌های پیش‌بینی جمعیت.....

۳۱۶	 پیش‌بینی جمعیت به روش ریاضی ۱-۳-۶
۳۱۸	 روش ترکیبی ۲-۱-۳-۶
۳۲۰	 نرم‌افزارهای پیش‌بینی جمعیت با روش ترکیبی ۴-۶
۳۲۱	 مراحل پیش‌بینی جمعیت با نرم‌افزار ۱-۴-۶
۳۲۳	 روش اقتصادی ۲-۴-۶
۳۲۶	 فهرست منابع
۳۴۷	 فهرست نمایه

پیش گفتار

جمعیت مبنای اساسی هر برنامه‌ریزی در مقیاس‌های مختلف (جهانی، ملی، منطقه‌ای، شهری و روستایی و...) می‌باشد. در واقع تمام برنامه‌ریزی‌ها لزوماً برای افرادی تهیه می‌شود که در جامعه ساکن بوده و جمعیت جامعه را تشکیل می‌دهند. با وجود اینکه افزایش سریع و ناموزون جمعیت شهری عاملی در بروز و گسترش مشکلات و مسایل شهری چون کمبود مسکن، سکونت‌گاه‌های غیررسمی، کمبود سرانه‌های شهری، نارسایی خدمات، بیکاری، مسایل زیست محیطی و ... می‌باشد، ولی گسترش این مسایل ناشی از کم‌توجهی به جمعیت و شاخص‌های آن در برنامه‌ریزی‌ها است. چراکه امروزه تعدادی از طرح‌های شهری برای حل مسایل ذکر شده انجام می‌گیرد. با وجود اینکه برنامه‌ریزان در طرح‌های شهری شاخص‌های جمعیتی را در نظر می‌گیرند ولی نتیجتاً در سیاست‌گذاری و پیشنهادات خود این مقوله را مورد کم‌لطفی قرار داده و آن‌طور که باید و شاید به آن نمی‌پردازند. همین عامل باعث می‌شود که توان شهر با جمعیت آن تناسب نداشته و مشکلات بسیار متعددی را برای حال و آینده به وجود آورد. کتاب حاضر با هدف آشنایی دانشجویان، اساتید و محققان حوزه برنامه‌ریزی شهری و تجزیه و تحلیل جمعیت و مسایل مرتبط با آن تدوین شده است. مطالب این کتاب در شش فصل تنظیم گردیده است. در فصل اول به تعریف جمعیت، آمایش سرزمین و برنامه‌ریزی شهری پرداخته شده است. در فصل دوم شیوه‌های سکونت و تراکم و پراکندگی جمعیت مورد بررسی قرار گرفته است. فصل سوم به ساخت و ترکیب جنسی و سنی جمعیت پرداخته است. فصل چهارم حرکات زمانی (زاد و ولد، باروری و مرگ‌ومیر) و حرکات مکانی (مهاجرپذیری و مهاجرفرستی) جمعیت را مورد مطالعه قرار داده است. فصل پنجم ویژگی‌های اجتماعی جمعیت (سواد، وضع فعالیت، وضع اشتغال و ازدواج و طلاق) بررسی شده است و در فصل آخر نحوه محاسبه رشد جمعیت و پیش‌بینی آن آمده است.

بدون شک کتاب حاضر از اشکال خالی نیست و از استادان و صاحب نظران محترم تقاضا می شود نظریات ارزشمند خود را با نویسندگان در میان بگذارند تا در چاپ های بعدی مورد ملاحظه قرار گیرد. مؤلفان پیش تر از تمامی خوانندگان و منتقدان عزیز تشکر می کنند.

کتاب حاضر طبق سرفصل یکی از دروس کارشناسی ارشد جغرافیا و آمایش سرزمین تنظیم یافته است. بدین لحاظ منبع مفیدی برای اساتید، محققان و دانشجویان این رشته می باشد. همچنین امید است این کتاب مورد توجه دانشجویان و اساتید رشته های برنامه ریزی شهری و منطقه ای، مدیریت شهری، علوم اجتماعی و جمعیت شناسی، مهندسان مشاور شهرسازی و کلیه مراکز مطالعات و برنامه ریزی شهری و منطقه ای و مسئولان مربوط قرار گیرد.

دکتر محسن شاطریان

امیر اشنویی

محمود گنجی پور

دانشگاه کاشان ۱۳۹۳